

Seraphinus Maria Cerva, **Prolegomena in sacram metropolim Ragusinam. Editio princeps** (ur. Relja Saferović). Zagreb : HAZU, Dubrovnik : Zavod za povijesne znanosti, 2008. 592 strani. (Monumenta historica Ragusina ; 8)

Avtor znamenitega historiografskaga dela »Prolegomena in sacram metropolim Ragusinam« je dominikanec fra Serafin Marija Crijević (Cerva). Rojen v Dubrovniku 4. X. 1686. leta. Bil je potomec enega od najstarejših in najuglednejših dubrovniških plemiških rodov. Nižje šole je končal v Dubrovniku in Benetkah, nato pa je študiral filozofijo v Firencah in teologijo v Rimu. Leta 1711 se je vrnil v Dubrovnik, kjer je bil dvakrat izbran za vrhovnega starešino dubrovniške dominikanske kongregacije. Kot diplomatski predstavnik Dubrovniške republike je potoval v Rim, kjer se je osebno spoznal s papežem Benediktom XIII. Imel je štiri idealne predpogoje za raziskovanje dubrovniške preteklosti. Imel je neoviran dostop do arhivskih dokumentov v dubrovniškem arhivu, dobro je poznal življenje v mestu in okolici, bil je materialno neodvisen, imel pa je tudi priložnost, da je dosegel visoko strokovno izobrazbo. Deloval je v mnogo boljših pogojih kot njegovi predhodniki, analisti: Jakov Lukarević, Mauro Orbin, Junij Restić, Tuberon, Serafin Razzi in Ivan Marina Gundulić. Serafin Crijević je umrl v Dubrovniku 24. VI. 1759.

Vsa njegova dela so ohranjena v rokopisu v dominikanski knjižnici v Dubrovniku. Prvo njegovo delo po kronološkem redu je »Inotheca illustrium fratrum Congregationis Ragusinae Sacri ordinis Praedicatorum« (1728). To delo vsebuje 142 življenjepisov dominikancev od generalnih vikarjev, vizitatorjev do bratov. To je zelo pomembno delo za pozavanje dubrovniške zgodovine, pisano na virih. in obsega 5 zvezkov.

Najbolj znamenita pa je njegova trilogija. Prvo delo trilogije je »Bibliotheca Ragusina in quo Ragusini scriptores eorumque gesta ex scripta recensentur.« To Crijevićevo delo, ki ga je končal v 5. zvezkih leta 1742, je najpomembnejši njegov izdelek, v katerem obravnava 435 biografskih portretov ljudi, ki so živeli v Dubrovniku in se ukvarjali s književnostjo, s poezijo, filozofijo, medicino in astrologijo. Stjepan Krsić je objavil to njegovo delo (Hrvatski latinisti, knj. 8a, JAZU, Zagreb 1975). Danes je to delo najizčrpnější vir informacij o dubrovniški književnosti do prve polovice 18. stoletja. Drugi del »Prolegomena« je dokončal leta 1744. Isto leto je dokončal tudi tretje delo v petih zvezkih »Sacra Metropolitolis Ragusinae sive Ragusinae Provinciae Pontificum series variis criticis commentariis illustrantia«.

Serafin Crijević je edini kritični zgodovinar Dubrovnika starejše dobe. Vsa dejstva podkrepi z listinami oziroma gradivom iz dubrovniškega arhiva in drugih domačih virih kot tudi podatkov najdenih v knjižnicah pregledanih v času bivanja v Rimu in ostalih italijanskih mestih. Crijevićeva dela so bogata zakladnica za cerkveno, politično in domače življenje Dubrovnika vse do polovice 18. stoletja.

Mladi sodelavec Zavoda za povijesne znanosti v Dubrovniku Relja Saferovića je poskrbel za kritično izdajo drugega dela trilogije »Prolegomena« ter ga opremil z obsežno uvodno razpravo (Prolegomena za novu historiografiju Dubrovačkem republike, str. 11–225), kjer je analiziral njegov nastanek njegovo usodo, njegovo vsebino in tudi jezik ter stil. Saferović pojasnjuje, zakaj je Crijević izbral naslov »Prolegomena«? S tem, da je latinski tekst naslovil z grecizmom, ki po slovnicih pravih zahteva uporabo množine, se je avtor namerno obvezal tudi da se navidezno izogne kompaktnosti svojega dela. Kot da bi z naslovom zavestno hotel poudariti misel, da tekstu manjka močna notranja povezanost. Uporabljeni grecizem napoveduje neko širšo skupnost, ki jo ima avtor v obdelavi, prepozna se v univerzalistični orientiranosti pod cerkvenim plaščem. Saferović potem nadaljuje z razmišljanjem, da lahko to besedo dobesedno prevedemo kot »uvod« ali širše »poglavje«, pri čemer lahko predpostavimo, da lahko vsako od 14. poglavij predstavlja neko neodvisno celoto. Bogata histiriografska tradicija starega Dubrovnika dotlej ni poznala podobnega dela posvečenega prvenstveno državnim in cerkvenim ustanovam opremljenim s temeljnim historiografskim kritični aparatom v obliki opomb. Serafin Crijević je, čeprav se je zgledoval po starih vzorih, prevzel novo prakso, ki je bila tedaj uveljavljena na Zahodu med protireformacijskimi pisci. Čeprav je dobil pri vrhu upravnega aparata Dubrovniške republike konkretno pomoč pri nabavi knjig in uporabi originalnih arhivskih dokumentov, je ista oblast obe deli trilogije »Prolegomeno« in »Sacra Metropilis« s cenzuriranjem teksta prikrajšala uporabnike za vpogled v celoto obeh del. To je bil presedan, dotlej nepoznan v dolgoletni dubrovniški historiografski tradiciji. Z odločbo senata so bili Crijevićevi spisi 15 let po njegovi smrti zaplenjeni in odnešeni iz dominikanskega samostana z namenom da jih pregleda posebna komisija, nato pa so bili nekateri deli izločeni na ta način, da so bili prečrtani. V »Prolegomeni« sta bili izločeni 14. In 16. poglavje. Cenzura je doletela tiste teme, do katerih je dubrovniška oblast redno postopala s posebno previdnostjo. Bila so to vprašanja političnih povezav z Benetkami in imovinsko-pravnih odnosov med Dubrovniško republiko in Cerkvijo. Srečni okoliščini se lahko zahvalimo, da je najden izrezan tekst iz dela »Sacra Metropolis«, medtem se ni uspelo odkriti 16 izgubljenih strani iz »Prolegomene«.

»Prolegomena« nadaljuje svoje življenje tudi po avtorjevi smrti. Ohranjena sta dva celotna prepisa Crijevićevega dela iz prvi polovice 19. stoletja. Prvi prepis je na začetku 19. stoletja je napravil Miho Grgurević (1754–1820), dubrovniški zdravnik in ga hranijo v knjižnici frančiškanskega samostana v Dubrovniku. Drugi prepis je kasneje napravil dubrovniški kanonik Rafo Radelja (1769–1831), hranijo pa ga v Arhivu HAZU v Zagrebu. Oba prepisa sta narejena na podlagi cenzuriranega teksta. Saferović se posveti še razmišljanju in pogledu na »Prolegomeno«, s katero sta se ukvarjala v začetku 19. stoletja tudi Francesco Appendini in Inocent Čurlić.

Vsebina Crijevićeve »Prolegomene« je razdeljena na tri dele. V prvem delu utemeljuje javno politično življenje mesta. V drugem delu obdela splošno cerkveno organizacijo z najpopolnejšem pregledom relikvij iz zakladnic dubrovniških cerkva (po številu strani to poglavje obsega približno eno šestino celotnega teksta), v tretjem delu pa daje opis razmer v cerkvenem življenju.

Celotni zgodovinsko-jezikovni pogled na delo »Prolegomena« izvede Sefarović s treh vidikov. Najprej prouči in predstavi zunanje okoliščine, v katerih je nastal spis ter razišče razmere, ki so tedaj vladale na dubrovniški književni sceni. Naslednja njegova naloga je namenjena raziskovanju notranje razčlenjenosti teksta, kompoziciji in Crijevićevim postopkom pri tolmačenju zgodovinskih procesov. Vse to pa bi bilo nepopolno brez analize jezika, filoloških značilnosti in stilističnih posebnosti. Če gledamo njegov tekst s filološkega stališča, nam, kot pravi Saferović, obilje materiala ponuja možnost za skrbno analizo, na podlagi katere lahko določimo Crijevićevo pravo mesto v galeriji hrvaških latinistov. Čas v katerem ustvarja Serafin Crijević pripada novi renesansi latinskega jezika na jadranski obali in še posebej v Dubrovniku. Uvodnemu delu dodaja Saferović pregled uporabljenih virov in literature.

V drugem delu pa sledi kritična objava celotnega dela »Polegomene«, kjer avtor v uvodu predstavi načela prirejanja kritične izdaje in redakcijske oznake. Lahko rečemo, da tako temeljito analizirano z zgodovinske in jezikovne strani, ni obdelano še nobeno historiografsko delo starejših dubrovniških analistov, kot je to opravil Relja Saferović s »Prolegomeno«. Prav bi bilo, da bi na enak način prišli tudi do kritične izdje zadnjega dela Crijevićeve trilogije »Sacra Metropilis Ragusinae.«

Ignacij Voje